

Historici ‘in de zandbak’

Dagboekschrijven voor het Nederlandse leger

Sinds de militaire inzet in Afghanistan stuurt de Nederlandse krijgsmacht bij grote missies ‘operationeel dagboekschrijvers’ mee. Zij beschrijven nauwgezet hoe besluiten tot stand komen en leggen vast wat er tijdens missies gebeurt. Dit is vooral van belang om reconstructie achteraf mogelijk te maken.

Rogier Koedijk werkt als onderzoeker bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Hij is drie keer uitgezonden als operationeel dagboekschrijver.

Historici zijn binnen de krijgsmacht geen vreemd fenomeen. Zo werken ze als analist bij de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, doen ze onderzoek bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie of geven ze geschiedenis- en cultuurlessen aan militairen die worden uitgezonden. Dat historici soms ook zelf op uitzending gaan, ‘de zandbak in’, om de besluitvorming binnen een missie en het verloop van operaties vast te leggen, is minder bekend. Het gaat hier om operationeel dagboekschrijvers, ook wel *operational war diarists* genoemd. Tijdens de Koude Oorlog kende het Nederlandse leger, naar Amerikaans voorbeeld, al het fenomeen *field historians*. Die waren ondergebracht bij de divisies en enkele hogere staven. Hun rol was het verzamelen van informatie over militaire operaties, aangevuld met persoonlijke observaties en interviews. Door gebrek aan duidelijke richtlijnen konden zij hun taak aanvankelijk niet optimaal uitvoeren. Zo werd een *field historian* bij een oefening in 1952 belast met het updaten van een kaart.

Hierna werd het werk van de historici te velde meer gereguleerd en werden zij vanaf eind jaren vijftig ingezet tijdens grootschalige legeroefeningen. Door bezuinigingen verdwenen de *field historians* in 1968 grotendeels uit de organisatie.

Alleen op het niveau van het Legerkorps bleven er twee over. Zij kregen een rol toebedeeld in geval van oorlog, maar namen niet deel aan grote oefeningen in de jaren zeventig en tachtig. Er is eind jaren zeventig nog geprobeerd een historicus mee te sturen naar Libanon met het Nederlandse UNIFIL-detachement. Dit kwam echter niet van de grond.

Het drama in Srebrenica in 1995 zorgde voor de ommekeer. De moslimenclave, die onder bescherming stond van een Nederlands bataljon blauwhelmen, werd overlopen door het Bosnisch-Servische leger van Ratko Mladić. Zo’n 8000 moslims werden vermoord. Conform de regels gaf de commandant van de Nederlandse eenheid het bevel alle archieven te verbranden. Logischerwijs was het daarna bijna ondoenlijk de gebeurtenissen te reconstrueren. Kortom, ‘Srebrenica’ legde het belang van een gedegen verslaglegging bloot.

In 1997 werd een beroepsofficier als ‘vastlegger’ uitgezonden naar Bosnië. Hij moest zorgen dat de archieven naar Nederland werden gestuurd. De hoop was dat hij ook een operationeel dagboek zou kunnen bijhouden, maar hiervoor bleek de tijd, zo kort na Srebrenica, nog niet rijp. Commandanten in het missiegebied voelden zich van hogerhand in Nederland gecontroleerd.

Kamp Holland in Uruzgan, Afghanistan.

Afghanistan

Vanaf de uitzendingen naar Afghanistan gaan er structureel operationeel dagboekschrijvers mee op de grote(re) missies. De eerste keer was in 2003, toen het Duits-Nederlandse Legerkorps de leiding had over de *International Security Assistance Force* (ISAF), met de Nederlandse brigadegeneraal Rob Bertholee als chef-staf en plaatsvervangend commandant. Tijdens de ontplooiing van de Taskforce Uruzgan, van 2006 tot en met 2010, zat er structureel een operationeel dagboekschrijver in de staf van die eenheid. Bovendien waren gedurende twee periodes waarin Nederlandse generaals de leiding hadden over het regionale ISAF-hoofdkwartier voor Zuid-Afghanistan ook daar dagboekschrijvers gestationeerd. Toen de Nederlandse militaire bijdrage in Afghanistan werd voortgezet in de noordelijke provincie Kunduz, kreeg deze politietrainingsmissie (2011-2013) eveneens een dagboekschrijver.

De laatste keer dat dagboekschrijvers werden uitgezonden was in Mali, tijdens een missie die liep van september 2014 tot en met juli 2017. Zij legden toen de besluitvorming en de operaties van de Nederlandse eenheden van de VN-missie MINUSMA vast. Sindsdien neemt Nederland nog aan tal van missies deel, maar momenteel niet in de omvang zoals in Uruzgan.

De dagboekschrijver komt pas om de hoek kijken bij grote missies, waar veel militairen worden ingezet, de operationele dynamiek groot is en waar de Nederlandse eenheid bijvoorbeeld gebiedsverantwoordelijkheid heeft. Wel staan er dagboekschrijvers stand-by voor snelle NAVO-reactiemachten en voor *battlegroups* van de Europese Unie. Bijzonder was ook dat in juli 2014 enkele dagen na het neerhalen van MH17 een dagboekschrijver werd toegevoegd aan de Directie Operaties van het ministerie van Defensie.

Staffunctie

Het werk van een operationeel dagboekschrijver is geen fulltime baan. Het is vooral een functie tijdens militaire missies. Het bestand van dagboekschrijvers bestaat grotendeels uit reservisten. Zij hebben een civiele baan en zijn daarnaast reserveofficier bij het Civiel Militair Interactie Commando van de Koninklijke Landmacht. Wat ze in de eerste plaats met elkaar gemeen hebben is hun achtergrond als (militair) historicus. Een groot deel van de dagboekschrijvers is werkzaam bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), maar er zijn ook dagboekschrijvers van 'buiten'.

De dagboekschrijvers volgen, voordat ze worden aangesteld als reservist, een verkorte algemene militaire opleiding en officiersopleiding. Verder bereidt het NIMH hen voor. Het echte leren gebeurt 'on the job'. Vaak neemt de dagboekschrijver deel aan het zogeheten opwerktraject van zijn eenheid. In die soms maandenlange voorbereiding legt hij de basis voor de goede contacten die tijdens de uitzending cruciaal zijn. Dagboekschrijvers zonder eerdere uitzendervaring leren zo bovendien de militaire taal verstaan én spreken. Dat moet ook wel. Op missie ligt het tempo hoog en vliegen de afkortingen en operationele termen je om de oren: de secties 3 en 5 maken de korte- en langetermijnplannen, klasse V betekent munitie, een TIC betekent *Troops In Contact* oftewel een gevechtssituatie, CAS staat voor *Close Air Support* en ga zo maar door.

Het belangrijkste doel van het dagboek is achteraf te kunnen reconstrueren hoe een missie is verlopen. En vooral wat de overwegingen waren voor besluiten. Daarnaast dient het dagboek als bron van informatie voor de commandant. Tot slot kan het gebruikt worden om lessen te trekken voor volgende missies en is het een belangrijke bron voor toekomstig historisch onderzoek. ►

Links: De eetzaal in kamp Kunduz.
Onder: De operationeel dagboekschrijver aan het werk in kamp Holland.

Boven: De schietvaardigheden op peil houden.
Onder: Een eenheid staat klaar voor een operatie in Kunduz.

Voorlopig zijn de dagboeken echter niet openbaar. Onder meer omdat erin wordt beschreven hoe operaties worden gepland en hoe militairen optreden. Die informatie moet uiteraard niet in de verkeerde handen terechtkomen.

Overigens is de benaming *field historian*, zoals die in de Koude Oorlog werd gebezigd, niet van toepassing op de moderne dagboekschrijver. Die zit juist nauwelijks in het veld. Het werk van de dagboekschrijver speelt zich vooral binnen de poorten van een basis af. Het is een echte staffunctie. De dagboekschrijver beschrijft het operationeel besluitvormingsproces. Zo zit hij bij planningsessies en briefings ter voorbereiding op operaties: wat is het doel van een operatie, hoe en door wie wordt deze uitgevoerd, wat zijn de medische afvoerlijnen en -tijden voor slachtoffers, hoe wordt rekening gehouden met verschillende scenario's en onvoorziene omstandigheden?

'Voorlopig zijn de dagboeken niet openbaar'

Daarnaast zit de dagboekschrijver bij dagelijkse stafupdates, commandantenoverleggen, inlichtingenbriefings en zogeheten *upscales* wanneer eenheden in het veld in gevecht raken. Ook voert de dagboekschrijver regelmatig gesprekken met commandanten, stafleden en andere belangrijke spelers. En de dagboekschrijver verzamelt alle

relevante documenten, zoals planningsbriefings, inlichtingenrapportages, gevechtsverslagen en patrouillerapporten. Kortom, het is meer dan een dagtaak, want na al die vergadersessies dienen de verslagen gedegen en leesbaar op papier te worden gezet.

Half jaar in het zand

De dagboekschrijver moet dus over het nodige zitvlees beschikken, maar dat is een historicus als het goed is niet vreemd. Saai? Allerm minst! Welke historicus maakt een militaire missie nu van binnenuit mee? En mag, of moet, ook nog eens overal aanschuiven om een zo breed mogelijk beeld van de missie op te bouwen? Het is de kick zelf een historische bron te schrijven. Het vraagt echter wel iets van de reservist en het thuisfront. Je bent een half jaar weg van huis. In een – tot nog toe altijd tamelijk zanderig – conflictgebied. De dagboekschrijver doet zijn werk voornamelijk op een beveiligde militaire compound, maar gevaren zijn nooit helemaal uit te sluiten. Denk bijvoorbeeld aan raketbeschietingen.

Voor een stafmilitair is het leven op uitzending redelijk overzichtelijk. Je bent vooral aan de slag en gefocust op je taak. In je vrije tijd werk je in de gym wat aan de 'strandkast' (militaire taal voor een gespierd lichaam), kijk je een filmpje of speel je een potje tafelvoetbal met je collega's. Koken en kleding wassen worden verzorgd. Je moet alleen af en toe een zwabber door je slaap- en werkvertrek halen. Voor familie en vrienden in Nederland is dat anders. Het (gezins)leven draait op volle toeren door. Bovendien is het voor hen moeilijk in te schatten hoe de veiligheidssituatie in het uitzendgebied is.

Contact met het thuisfront is tegenwoordig gelukkig goed mogelijk. Hoewel e-mailen en skypen tot de mogelijkheden behoren, kijkt iedere militair op uitzending uit naar de wekelijkse postbezorging van brieven, foto's en pakketjes met stroopwafels. Na zo'n zes maanden 'bikkelen in de desert', komt de uitzending ten einde en wordt het schrijfgerei overgedragen aan de volgende *war diarist*. De vertrekkende dagboekschrijver keert terug naar huis en kan in de meeste gevallen terugkijken op een geweldige tijd met veel leermomenten. ■

